

## CIRKULAR IQTISODIYOTNING MAMLAKAT SANOATIDAGI O'RNI

**Muxiyatdinova Sarbinaz Kayratdin qizi**

Berdoq nomidagi Qoraqolpoq davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti  
Iqtisodiyotda informatsion texnologiyalar va sistemalar mutaxassisligi 1-kurs magistranti.

Telefon nomer: +998 88 357 12 24 [sarbimuxiyatdinova@gmail.com](mailto:sarbimuxiyatdinova@gmail.com)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17956450>

**Annotatsiya.** Mazkur ilmiy tezisda cirkulyar iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi, nazariy asoslari va sanoat tarmoqlaridagi amaliy ahamiyati kompleks tarzda tahlil qilinadi.

Cirkulyar iqtisodiyot ushbu muammolarga muqobil yechim sifatida ko'rib chiqilib, uning asosiy tamoyillari, sanoat ishlab chiqarishidagi qo'llanilish mexanizmlari hamda iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy samaradorligi yoritiladi. Shuningdek, O'zbekiston sanoatida cirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish istiqbollari, normativ-huquqiy asoslar va ularning milliy iqtisodiyot barqarorligiga ta'siri tahlil qilinadi.

**Kalit so'zlar:** cirkulyar iqtisodiyot, sanoat, barqaror rivojlanish, resurslardan samarali foydalanish, qayta ishlash, yashil iqtisodiyot.

### Kirish

So'nggi o'n yilliklarda jahon iqtisodiyotining jadal rivojlanishi ishlab chiqarish hajmlarining keskin oshishiga olib keldi. Bu jarayon, ayniqsa, sanoat tarmoqlarida xomashyo va energiya resurslariga bo'lgan ehtiyojning ortishi bilan namoyon bo'lmoqda. Biroq tabiiy resurslarning cheklanganligi, ishlab chiqarish chiqindilarining ko'payishi va ekologik muammolarning chuqurlashuvi mavjud iqtisodiy modelning barqaror emasligini ko'rsatmoqda.

Ushbu sharoitda iqtisodiy rivojlanishning muqobil modeli sifatida cirkulyar iqtisodiyot konsepsiyasi ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, sanoat sohasi cirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini joriy etishda asosiy rol o'ynaydi.

### Cirkulyar iqtisodiyot konsepsiyasining shakllanishi va nazariy asoslari

Cirkulyar iqtisodiyot konsepsiyasi XX asrning ikkinchi yarmida ekologik iqtisodiyot, sanoat ekologiyasi va barqaror rivojlanish nazariyalari asosida shakllandi. Ushbu konsepsiya yopiq iqtisodiy siklga asoslanib, resurslardan maksimal darajada samarali foydalanishni nazarda tutadi. Cirkulyar iqtisodiyotda "chiqindi" tushunchasi deyarli mavjud emas, chunki har qanday chiqindi ikkilamchi resurs sifatida qayta iqtisodiy aylanishga kiritiladi. Bu model quyidagi asosiy tamoyillarga tayanadi:

- tabiiy resurslardan foydalanishni minimallashtirish;
- mahsulot va materiallarning hayotiy siklini uzaytirish;
- qayta ishlash va qayta foydalanishni kengaytirish;
- energiya samaradorligini oshirish;
- ekologik toza ishlab chiqarish texnologiyalarini joriy etish.

Mazkur tamoyillar sanoat ishlab chiqarishida iqtisodiy samaradorlik bilan ekologik barqarorlik o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga xizmat qiladi <sup>1</sup>. Sanoat mamlakat iqtisodiyotining tayanch sohalaridan biri bo'lib, yalpi ichki mahsulot, eksport hajmi va bandlik

<sup>1</sup> Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N.M.P., Hultink E.J. Circular Economy – A New Sustainability Paradigm. Journal of Cleaner Production, 2017.

darajasini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Shu bilan birga, sanoat eng ko‘p xomashyo va energiya iste‘mol qiluvchi hamda katta hajmda chiqindi hosil qiluvchi soha hisoblanadi. Shu sababli cirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini aynan sanoatda joriy etish strategik ahamiyatga ega.

Metallurgiya sanoatida metall chiqindilarini qayta eritish, kimyo sanoatida ishlab chiqarish jarayonida hosil bo‘ladigan yon mahsulotlardan qayta foydalanish, qurilish sanoatida ikkilamchi qurilish materiallarini qo‘llash orqali resurslardan samarali foydalanishga erishiladi<sup>2</sup>.

Bu jarayonlar sanoat korxonalarining ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirib, mahsulot tannarxining pasayishiga olib keladi.

Shuningdek, cirkulyar iqtisodiyot sanoatda innovatsion faoliyatni rag‘batlantiradi<sup>3</sup>. Yangi texnologiyalar, raqamli monitoring tizimlari va “yashil” ishlab chiqarish usullarining joriy etilishi sanoatning texnologik darajasini oshiradi. Cirkulyar iqtisodiyot sanoat korxonalarining iqtisodiy barqarorligini mustahkamlaydi. Resurslardan qayta foydalanish ishlab chiqarish tannarxini kamaytirib, korxonalarning foydaliligi oshiradi. Shu bilan birga, xomashyo importiga bo‘lgan qaramlik qisqarib, milliy iqtisodiyotning tashqi xavflarga chidamliligi kuchayadi. Cirkulyar iqtisodiyot modeli sanoatda yangi bozor segmentlarini shakllantiradi.

Qayta ishlash, ta‘mirlash va ikkilamchi xomashyo asosida ishlab chiqarish yangi biznes imkoniyatlarini yaratadi. Bu esa iqtisodiy o‘rning sifati jihatdan yangi bosqichini ta‘minlaydi.

Cirkulyar iqtisodiyot sanoatda ekologik yuklamani sezilarli darajada kamaytiradi.

Atmosfera havosiga chiqariladigan zararli moddalar miqdori qisqaradi, suv va yer resurslarining ifloslanishi kamayadi. Bu holat ekologik xavfsizlikni ta‘minlab, aholi salomatligiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Ijtimoiy jihatdan, cirkulyar iqtisodiyot yangi ish o‘rinlari yaratadi. Qayta ishlash, ekologik texnologiyalar va innovatsion ishlab chiqarish sohalarida yuqori malakali mutaxassislariga bo‘lgan ehtiyoj ortadi. Natijada bandlik darajasi oshib, inson kapitalining rivojlanishiga xizmat qiladi.

### **O‘zbekiston sanoatida cirkulyar iqtisodiyotning rivojlanish istiqbollari**

O‘zbekiston sharoitida sanoatni modernizatsiya qilish, resurslardan samarali foydalanish va ekologik muammolarni kamaytirish dolzarb vazifalardan biridir. So‘nggi yillarda “yashil iqtisodiyot”ni rivojlantirish, chiqindilarni qayta ishlash va energiya tejankor texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi<sup>4</sup>. Cirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini sanoatda keng joriy etish hududiy sanoat zonalarini rivojlantirishga, kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlashga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bu esa milliy iqtisodiyotning barqaror va inklyuziv rivojlanishini ta‘minlaydi.

### **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, cirkulyar iqtisodiyot mamlakat sanoatini barqaror rivojlantirish, resurslardan samarali foydalanish va ekologik xavfsizlikni ta‘minlashda muhim strategik model hisoblanadi. Ushbu model sanoatda innovatsion rivojlanishni jadallashtirib, iqtisodiy o‘rning va ekologik muvozanat o‘rtasidagi uyg‘unlikni ta‘minlaydi.

Shu bois cirkulyar iqtisodiyot tamoyillarini sanoat siyosatiga tizimli ravishda joriy etish mamlakat iqtisodiy rivojlanishining ustuvor yo‘nalishi bo‘lishi lozim.

<sup>2</sup> Ghisellini P., Cialani C., Ulgiati S. A Review on Circular Economy. Journal of Cleaner Production, 2016.

<sup>3</sup> Ellen MacArthur Foundation. Towards the Circular Economy. London, 2015.

<sup>4</sup> O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi”ga oid farmon va qarorlari.

**Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Geissdoerfer M., Savaget P., Bocken N.M.P., Hultink E.J. Circular Economy – A New Sustainability Paradigm. Journal of Cleaner Production, 2017.
2. Ghisellini P., Cialani C., Ulgiati S. A Review on Circular Economy. Journal of Cleaner Production, 2016.
3. Ellen MacArthur Foundation. Towards the Circular Economy. London, 2015.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yashil iqtisodiyotga o‘tish strategiyasi”ga oid farmon va qarorlari.